

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કોપીરાષ્ટ્ર વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૮૮૭

પુસ્તકનું નામ ૨૨૫૧

વિષય દર્શક

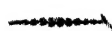
ॐ श्री हारे

अनु-धु

नवलकथा)

प्रथमे भाग,

कर्ता.

V. M. N. तरुथी

ठाकर नरोत्तम मोहनलाल मु. सिद्धपुर.

छपावी प्रसिद्ध कर्ता.

पंड्या मोहनलाल उर्दे संतु गीरन्नाशंकर.

मु. सीद्धपुर.

सर्वे लक्ष स्वाधीन.

विक्रमांक संवत् १९६३ सते १९०७ धस्वी.

अमहावाह.

“ श्री गुन्नात प्रीन्टिंग प्रेस. ”

मुद्रय ३. ०-४-०

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી પ્રોપીરાન્ડ-સંગ્રહ

૧૮૮૭

પ્રસ્તાવના.

મહેરબાન સાહેબો આપને માટે નમન કરવાનું એ છે કે
મારી બાળવયમાં બનાવેલું આ લઘુ પુસ્તક વેચાથી
લઘ આ એક સ્વદેશી છોડને ઉત્તેજન આપે.
મારા પુસ્તકમાં બોધદાયક વાક્યો આપના
પુન્ય પ્રતાપે હું લખી શક્યો છું—વળી
મારા સ્વદેશી બંધુને વિનંતી કરવાની
કે—આ પુસ્તકમાં કંઈ પણ
ખતની જુલ કરી હોય તો
મહેરબાની કરી સુધારી
લેવા કૃપા કરશો.

લી.

નરોત્તમ.

શ્રી હરી

અનુ-ઇંદુ.

પ્રથમ ભાગ.

નારાયણં નમસ્કૃત્ય નરંચૈવ નરોત્તમમ્
દેવી સરસ્વતી વ્યાસં તતોજય મુદીરયેત્ ।

અર્થ—ભગવાન નારાયણને, નરોમાં ઉત્તમ નર ભગ-
વાનને, દેવી સરસ્વતીને અને વ્યાસને નમસ્કાર કરીને શ્ર-
વણનો આરંભ કરે છું.

(ધ્રુવાખ્યાન.)

કર્તા—(કયાંથી આ સંભળાય મધુર શબ્દ એ રાગ)

વંદન વારંવાર પ્રભુજી વંદન વારંવાર,
નિશ્ચય નિર્ભયકાર પ્રભુજી વંદન વારંવાર. ટેક.

ભપકો વરણુ પ્રભુ આજે ધરેલા શણુગાર,

જરી પીતાંબર ધર્યા પ્રભુજી મુગટ ગોળ નીરધાર ટેક.

ચરણારવિંદ કરે છું આજે હીરા મોતી કંઠહાર,

અનુ-ઇંદુતું પુસ્તક રચુ છું કરજો સાચ અપાર ટેક.

પૂર્વ કોઇ કાળના વીશે, કોઇ નદીના તટ કુપર, ધ-

ણુજી મુશોભીત ને રણીઆમણુ નગર દેખાવ આપતું હતું.

તે શહેરનું નામ ચીત્રનગર હતું. તેમાં મોટા મોટા બંમ-
લાઓ, તથા બાગ બગીચાથી અને દેવતાઇ જગાઓથી
રળીઆમણુ દેખાતું હતું. તે નગરમાં ચારે જાતિ વસ્તી
હતી તેમાં કોઇ નીરહધોગી છોતેવું લાગતું નહોતું.

આજ નગરમાં નગરશેઠ ભીમજીશેઠ રહેતા હતા. તેમને
અનુ નામનો છોકરો હતો તેનો મીત્ર રાજપુત્ર સુરસીંહ
તે પણ તેના જવો હોશીઆર હતો. આ બે મીત્રાને જોઇ
આપણે ધણા રાજ થઇએ પણ અનુભાઇમાં તે સુરસીંહમાં
ધણેજ ફેર હતો. અનુભાઇ પતિવ્રતવાળો હતો તે
સુરસીંહ વ્યભીચારી હતો. અહા ! આવા સદાયરણી મી-
ત્રાને આવા વ્યભીચારી મીત્રો હશે કે ? પણ મારા વાંચક
વર્ગે એમ સમજવું નહીં કે આ વાત અનુભાઇના જાણ્યામાં
નહોતી; તેનું આ દુરાચરણ કાઢવાનો અનુભાઇ વખત બો-
ળતો હતા. તેમજ સુરસીંહ અનુભાઇને વ્યભીચારી કરવાનું
બોળતો હતો.

હવે એ વખત ધણેજ નજીક આવી પહોંચ્યો હતો
તેમજ હવે બંને મીત્રાને માવીતરથી વેગળા રહી દિલ્લીમાં
અભ્યાસ કરવા જવાનું હતું. ગામમાં એકાં-
તની વાત (અનુભાઇને વ્યભીચારી કરવો) કરવી શકતી
નહોતી.

હવે અનુભાઇને રાજપુત્ર સુરસીંહ દિલ્લીમાં અભ્યાસ
કરવા ગયા. તેવો ગયાજ તેવા નીશાળમાં બેઠ્યા. તેમાં
તેઓ અનુક્રમે પહેલો બીજો નંબર રાખતા હતા. અનુભા-
ઇથી છાનોમાનો સુરસીંહ ગુણકાને ઘેર જાય આ વાતની
અનુભાઇને ખબર નહોતી. સુરસીંહને ગુણકા વચ્ચે એક દી-
વસે થયેલી વાત.

મુરસીંહ—કેમ પ્રાણપ્રિયા ! તમે કદ વેચામાં
કેશળ છે?

ગુણકા—પ્રાણનાથ મને મારા દોસ્તદારે તૃપ્ત તથા
ગાયનનું કામ શીખવેલું છે તે કામમાં હું કુશળ છું તથા
ગમે તેવાં પ્રાણસને નીચેના ગાયનમાં લખેલા લક્ષણો દરી
તથા ગમે તેવા પ્રકારે બોળવી આ , સંસારમાં વિલાસ
કરાવનારી હુ છું.

(હુ માલણ થઈ મદમાતી એહ રાગ.)

પ્રાણ ગુણક થઈ છું ગમતી,

સૌ જગોના તદમાં રમતી.

ટેક.

નયને નચાવું

રોધ્ય શોસાવું (૧)

તનમાં તકાવું

મનમાં મનાવું

મોહથી મોહાવું

દરીને દરાવું

નરને નમાવું

એવી હુતો કાવું

દરી મરખા પુરૂષને નયનવતી નચાવી તનમાં તકાવું
કે મોહથી મોહાવી મનમાં એવું મનાવું કે આ નારીની
સાથે એકવાર વીલાસ કર્યો હોય તો હીક આવા લક્ષણ
કરનારી હુ છું.

મુઠ્ઠા—ત્યારે તો મારો મીત્ર જે પતિવ્રત પાળનારો
તેને તમે વ્યભીચારી કરો તેવું મને લાગે છે ખરું.

ગુ. —હા પ્રાણનાથ.

સુ.—જો તમે માથ મીઠને બોળવો તો તમને હું
ખુશી કરીશ.

શુ.—ખુશી કરવાની વાત તો તે વખતે પૂછી
અત્યારે શું આપો છો તે કહેશો.

સુ.—રૂપિયા ૨૫) અત્યારે ને રૂપિયા ૨૫) પછી.
ને ઇનામા જુદું.

શુ.—હા ત્યારે તો હું ખુશી છું.

સુ.—કાલે તમારા ઘર આગળ લાવીશ તે તમે
તમારી ખારીએ બેસજો. જ્યારે અમે આવીએ ત્યારે તમે
ગમે તેમ કરી તમારા ઘરમાં લઈ જઈ તેને એવા બનાવી
દો કે તેને દેહની શુદ્ધિ રહે નહિ તેમ કરશો, ત્યારે તેનું
મન સાબીત રહેશે નહિ એટલે તરતજ વ્યભીચાર કરશે.

શુ.—હાજી તમે જરૂરજરૂર કાલે આવજો ત્યારે
અમારી શિક્ષા લેજો.

મુરસિંહ વાતચિત કરી અનુભાષના પામે ગયો.
બી દિવસે નવરાશનો વખત મળ્યાથી મુરસિંહ વાત
જા કે બાઈ આજે તો આપણે ફરવા જઈશું.

અનુભાષ કહે છે ચાલો.

નવાં લુગડાં પહેરી બંને મીત્રા ફરવા ગયા પછી
પેલી ગુણકાનું ઘર આવ્યું કે ગુણકા હેડી ઉતરી અનુભા-
ષની હાથેલી ઝાલી ઘરમાં લઈ જઈ ગાયનરૂપી ખજર પુ-
છવા માંડી.

ટીપ—આ ગાયનની ટેક સીવાયની પહેલી સાત
લીટીઓના પહેલા ત્યા ચોથા અક્ષરો એટલા કર્યાથી
કર્તાનું નામ બેવારકુ નીકળશે.

રાગ ત્રીતાલી ચોપાદ.

તમે કોણ છે ક્યાં થકી આવ્યા.
 મારા મન થકી બહું બાવ્યા
 રહો એક દીવસ તમે વાર
 મારા મનનો બોલું વીચાર
 વીચાર પ્રમાણે વર્તો મમ સાર્યે
 આવ્યા તસ્તી લઇને તમ નાથ
 સંકટ સર્વે મારે કાપો
 નહીં તો ગૌ બ્રહ્મજીને પાપો
 કોણ દેશને કોણરે ગામ
 અહીં આવ્યાનું શું છે કામ.

અનુભાષ— રાગ ઉપરનો.

ચીત્રનગર મારે ગામ
 અહીં બણવાનું છેરે કામ
 કામ પડ્યું છેરે શું તમને
 જોયી શોગન આપોછોરે અમને
 'કૃત્ય બોટું' બતાવોડો જોહ
 તે હું કરવાનો નથોરે સદેહ

હું ચીત્રનગરનો રહેવાશો છું ને મારી નાત દશાવાહ
 વાણીઆની છે. હું તમારી સાથે વીલાસ કરવાનો નથી
 સાથી કે મારે પત્નીવૃત્ત છે. તમારે એવું શું સંકટ છે
 કે મને ગૌબ્રહ્મજીતાનું પાપ આપો છો તે કહેા.

મુણકા—મારે કોઈ જાતનું સંકટ નથી પણ મારાથી તમને દેખીને બેસી રહેવાનું નથી માટે મને આ-
 લીંગન આપી શાન્તિ આપો. નહીં તો આ એક અ-
 ત્યાનું, બીજું મારા આપેલા શોગન ગૌ તથા બ્રહ્મજીતાનું

પાપ તમારા શીર છે. અનુભાષ વીચાર કરવા લાગ્યો કે કંઈક શાસ્ત્રોમાં એવું જણાવે છે કે કોઈ નારી કોઈ પણ પુરુષ પાસે રત્ન દાન માગે તો તેને તે પુરુષ ન આપે તો તેને 'ધણું' પાપ લાગે છે. જે તેની સાથે ન વર્તે તો એક શાસ્ત્રનું પાપ, બીજું આપેલાં ગૌ તથા બ્રહ્મહત્યાનું પાપ લાગે માટે આજ ગુણકા પાસે રત્ન દાન આપવાની ના કહેવરાવું તો ઠીક પણ આ બધું કાર્ય આ સ્ત્રીનું નથી. પણ મારા મીત્ર લુચ્ચા સુરસીંહનું છે માટે ચાલો એક પંથને ઠોકાજ એક તો મીત્રના મનમાં લાગણી થશે કે વ્યભીચાર નહિ કરવો બીજું બીચારી ગુણકા નર્કથી મુક્ત થશે આટલો વીચાર કરી અનુભાષ બોલ્યા સાંભળ સ્ત્રી મારે એક મહીનાનું વ્રત છે માટે હું તમારી સાથે એક મહીના પછી તમારા વીચાર પ્રમાણે વરતીશ મહીના પછી હું તમારા ચંદ્ર સરોજા મુખને નીહાળવા આવીશ.

ગુણકા—અરે પ્રાણનાથ આ દાસીને વીલી મુકીને જવાય કે! નાના હું તમને મારાથી બીલકુલ વેગળા જવા દેવાની નથી તમે એક મહીના સુધી આ, મારા જીવનમાં રહી આ દાસીને દરસન આપ્યા કરો. મુદત થીત્યા બાદ મારા વીચાર પ્રમાણે વર્તજો.

અનુભાષ—ઠીક તેમ પણ કરવાથી મને કશો જર-હાયદો નથી ચાલો તેમ કરીશું પણ અત્યારે અમે જે મિ-ત્રો કરવા જઈએ છીએ.

આ વ્રત સાંભળી સુરસીંહ મનમાં એટલો હરખાવા લાગ્યો કે—શાખાશરે શાખાશ ગુણકા તારી દોસ્તી કરનારને ધન્ય છે સત્તરવાર ધન્ય છે.

ગુણકા—પ્રાણનાથ આ દાસીને વીલી મુઠીને જવો
છે તેના ચાલતાની હા કહુ છું.

સુખી

વેહેલા વગળે વાલમાં, પુરો મનની આશ,
૧મ દરશન ખીન સામળા, કોઇ નહિ મુજ પાસ

પ્રાણનાથ આ દાસીને બગ્ગરમાં જઇ આવી જલદી-
થી દરસન આપો. આટલી વાતચીત કરી જને મિત્રો
બગ્ગરમાં ફરવા ગયા ત્યાં પેલા ઉપાય માટે રસ્તામાં ચી-
જો જોતા જોતા જાય છે તેવામાં તેમને એક મોં ફાટેલું
પોલા પેટનું સોનેરી રંગનું પુતળુ જોવામાં આવ્યું ત્યારે
સુરસીંહને અનુભાઈ કહેવા લાગ્યા—મીત્ર આપણી પેલી
વહાલી ગુણકાને માટે (આંગળી કરી બતાવે છે) આ
પુતળુ લઇશું કે

સુરસીંહ—મીત્ર લેશો તેમાં મારી કંઈ રોકવણી નથી.
અનુભાઈએ તે પુતળાને ખરીદ કરી ગુણકાને ઘેર
આવી તેને (ગુણકા) આપ્યું.

ગુણકા—પ્રાણનાથ હવે રસોઇ કરો તો આપણે
ત્રણ વહાલા જમવા બેસીએ. અનુભાઈ સાંભળી રસોઇ ક-
રવા પેઠ્યા. રસોઇ તૈયાર થઇ ત્યારે જમવા બેઠા પહેલાં પ્રાણ
પ્રીયા પેલા પુતળાના મુખમાં આટલો ગ્રાસ મુકો, તેટલું સાંભ-
ળી ગુણકા મન હસી બોલ્યા સિવાય પુતળાના મુખમાં ગ્રાસ
મુક્યો. આવી રીતે અનુભાઈ ગુણકાના પાસે એક મહીનો ક-
સબ્યું લારબાદ મુદત પ્રમાણે ગુણકા અનુભાઈને રપસં કરવા
જાય છે ત્યારે અનુભાઈ કહે છે—પ્રાણપ્રીયા હું કંઈ
નાશો જતો નથી પણ પેલું આપણું વહાલું સોનેરી રંગ-
નું પુતળું અહીં લાવો ગુણકાએ સાંભળતામાં પુતળુ હા.

જર ક્યું. તારા આદ અનુભાધએ તે પુતળાનું માથુ કળાથી
કળેડી નાંખ્યું ને ગુણુકા પ્રતે બોલવા લાગ્યા—

અનુભાધ—જરા પ્રાણુ પ્રાંયા વસ્તી લઇને તેની
વાસ લઇ આવે—આટલું કહેતાં ગુણુકા વાસ લેવા જાય
છે અહા ઘણીજ ખરાબ વાસ આવે છે તેને હું નાખી
દઉં છું.

અનુભાધ—તેને ક્યાં નાખીદયો, એતો તમારા ઘર-
માં હો પડી રહ્યું.

ગુણુકા—અરે પ્રાણુનાથ શું તમે ઘેલા થયા કે,
આવી ખરાબ વાસની વસ્તુ નાખી દેવાની ના કહો છો.

અનુભાધ—તમારી આગળ ઘેલા તો ખરા જ તો
પહેલા તે પુતળાને તમે સદા પાસે રાખવાનું કહેતાં હતાં
ને હવે ના કહો છો.

ગુણુકા—પ્રાણુનાથ આ વાત મને બીજકુલ સમજા-
તી નથી.

અનુભાધ—જેવી રીતે કપરથી સોનેરી રંગનું પુ-
તળું જોઇને આપણે રાજ થઈએ છીએ ને તેને ચાહીએ
છીએ પણ જ્યારે ખરાબ વસ્તુ ભરેલી છે તે જાણવાથી વ-
હાણું લાગતું નથી તેવીજ રીતે સોનેરી પુતળા રૂપી પુરૂષને
જોઈ સ્ત્રીઓ મોહીત થાય છે ને સ્ત્રીને જોઈ પુરૂષો મો-
હીત થાય છે પણ સોનેરી પુતળામાં ખરાબ વસ્તુ ભરેલી
છે તેવીજ રીતે આ માણસ માત્રમાં છે. માણસમાં રહેલી
વસ્તુ ક્યારે જાણાય છે કે જ્યારે મોહીત થનાર માણસ
મરી જાય છે ત્યારે માણસમાં ખરાબ વસ્તુ છે તેવી તેને
અજર પડે છે—

સાખી.

નર્ક ભરેલું દેહમાં. તે જાણો નીરધાર,
પછી બહુ સંતાપશે, ક્ષેડ કહ્યું હું સાર.

ગુણકા—અહા ! આવી રીતે માણસમાં ખરાબ વસ્તુ ભરેલી છે ત્યારે તો હું તમારી સાથે જે વીચાર જણાવું છું તે કરવાને આતુર નથી હે બાઈ આ હજારો પુરુષથી જારકર્મ કરનારીને કંઈ ઉપાય બતાવી જાવો.

સુરસીંહ આટલું સાંભળી ઘણાજ ખેદ કરવા લાગ્યો ને અનુભાઈ પ્રત્યે બોલવા લાગ્યો કે હે મીત્ર ગુન્હેગારનો ગુન્હે માફ કરી તેને પણ સત્ માર્ગે ચલાવો; હું પણ મારા કરેલા કર્મનો પસ્તાવો કરે છું ને હવે આપના પ્રતાપથી ખોટા કર્મો કર્તો અટકાશ.

અનુભાઈ—આ દરીયાઈપી સંસાર તરી જવા આપણને મોકલેલા છે પણ દરીયાઈપી સંસાર કોઈજ મનુષ્ય તરે છે પણ ઉલટા પ્રાયશ્ચીતમાં બરાબ સંસારઈપી સમુદ્રમાં ગોથાં માર્યાં કરે છે તેથી તેનો કોઈ દિવસ આરો આવતો નથી.

સાખી.

સુખ નહી સંસારમાં, નર્ક પ્રીતીનો પંથ
ગુણ ભરેલો રામમાં, રામ બજી લે અંત

ભજન.

પ્રાણીઆ બજી લેને કીસ્તાર, આતો સ્વપ્નું છે સંસાર ટેક
આ અવનીમાં આપ્યો તમને, સારો જોઈ અવતાર
કાચો કુંભ ગણીલે દેહને, માટીમાં મળનાર ટેક
મંદો દેહને ગયાણુ નથી આ, સમજો નહી કંઈ સાર

સંસાર રૂપી દરીયા મોટો, જાવું પેલે પાર ટેક
 દરીયામાં તો વહાણુજ ચાલે, પવન થકી લહેલાટ
 તેવી રીતે આમાં જોઈએ, ભૂકતી તણો જીવન ભાગ ટેક
 જીવોન્યારે પ્રભુ ન બળે, પડે નહીં કઈ કામ
 મરી ગયા ત્યારે મનમાં સમજે, ક્યાં છે પ્રભુનું નામ ટેક
 કાચનુ વાસણુ ધડી ન રહે, પછડાતાં કુટી જાય
 તેવી રીતે કાયા તારી, કુંડે પ્રાણુજ જાય ટેક.
 તમ પગલાના હેડે તાર, મોત બમે છે સાર
 બાઈ ડરીને નહીં ચાલે તો, ખાશો જમના માર ટેક.
 બાઈ જેન તમે મનમાં સમજે, બજી લહો કીરતાર
 પાછળથી પસ્તાવું પડશે, નરોત્તમ કહે છે સાર ટેક.

ભજન વેરાગીનું.

નામ નામ સુગશેર પકડલે, કૃષ્ણ કટારા બાંધલીયા
 દયા ધરમકીન્દાલ પકડલે, જનકા દારા જીત લીયા.

ગુણકા--હવે હું શ્રી રામજીની ભક્તી કરી મારી
 દેહ પાડ્યા ઇચ્છું છું.

અનુભાઈ--બલે હવે તમે ભક્તી કરી લીન થાવો
 અને હમે પણ પાસ થયા છીએ એટલે હમે પણ જમ્યે
 છીએ.

ગુણકાની મગવાને એક નીટાથી ભક્તી જોઈ તેને
 મોક્ષપદ આપ્યો. માટે મારા વહાલા વાંચક વર્ગ વેસ્થા કે જને
 રૈ રૈ નર્કમાં પણ જેસવાનો હામ મગતો નથી તેણે પો-
 તાના કરેલ કુકર્મોનો પસ્તાવો કરી કુકર્મો તજી સાચી ભ-
 કતીમાં જોડાઈ છેવટે મોક્ષપદને પામી તો તમે પણ ત-
 મારા પાપ કર્મોનો પસ્તાવો કરી તેવા કુકર્મોને તન ધન
 મનથી ધીકકારી, નીતિ માર્ગ ચાલી, ઇશ્વરની ભક્તી કરજો.

તો તમે પણ છેવટમાં મોક્ષપદને પ્રાપ્ત થશો માટે એવાં વિષયાદી કુકર્મો જોને તમે સુખ માનતાં હો તેનો તન મનથી વીચાર કરો તો સમજાશે કે તે આ ક્ષાતી દુનીઆમાં કંઈપણ સુખરૂપ નથી ને છેવટમાં રૌ રૌ નર્કમાં વાસ કરાવનાર છે માટે જોવી રીતે ગુણકાએ કુકર્મો તરછોડી ઇશ્વર ભક્તિમાં ચીત લગાડ્યું તેમ તમે પણ તેવાં પાપકર્મ તજી ખરી નિષ્ઠાથી ઇશ્વરની ભક્તિ કરશો તો ઇશ્વર તમને સદ્ગતી આપશે. અસ્તુ

અનુભાઇ દીલ્લી આવ્યા ત્યાર બાદ તેમનાં લગ્નની તૈયારી કરવા માટે રતનગર તેમના પીતાજી ખીમજી શેઠને કાગળ લખવા બેઠા

સ્વાસ્ત શ્રી રતનગર મહા સુખસ્થાને અનેક સુખોપમાલાયક શ્રી સદાહિતકારી પરમપતિ શેઠ ખીમજી લક્ષ્મીચંદની ચીરંજીવી ઘણી હજ્જે. એતાનશ્રી ચીત્રનગરથી લી. શેઠ ખીમજી પ્રેમજીના યથાયોગ વાંચજો જન લખવાનું કે અમારા દીકરા અનુભાઇ દીલ્લીમાં બાણવા ગયા હતા તે ખુશી આણુંદથી પાસ થઇ આવેલા છે માટે તમે તમારી દીકરીના સુખલગ્નનું મુહુર્ત જોવરાવી આ તરફ કાગળ લખશો. તે ઉપર અમે જન લઇ વેલાસર આવીએ. થોડું લખ્યું ઘણું કરી માનજો. લી. શેઠ ખીમજી પ્રેમજીના જોશીકૃષ્ણ વાંચજો.

આવો કાગળ લખી ખુખલા પંડ્યાને આપી રતનગર જવાનું કહી પંડાજીને જમાડી કાગળ આપી વીદાય કર્યા. છેવટે ખુખલા પંડ્યા ચાલતા ચાલતા રતનગર આવી પહોંચ્યા. ત્યાં તેઓ ઘણા મહોલ્લાઓમાં રયા પણ ખીમજી શેઠના ઘરનો પતો લાગ્યો નહિ છેવટે ચાડીઆ ચોરે આ-

વીને પુછ્યું તો ખબર મળી કે ખીમજી સેકતું ઘર સરકી-
આ પોલમાં છે તેવી ખબર મલતાં પંડાજી સરકીઆ
પોલમાં પુછતા પુછતા ખીમજી શેઠને ઘેર આવ્યા તે ખી-
મજી સેઠના હાથમાં કાગળ આપ્યો.

કાગળ વાંચી પંડાને જમાડી પંડા સહીત ખીમજી
સેઠ દીકરીનું લગ્ન જોવરાવવા જોશીના ઘેર ગયા. સુરત પુ-
છતાં માહા સુદ પાંચમનું મુહુર્ત આવ્યું. મુહુર્ત જોવરાવી
ખીમજી શેઠ કાગલ લખવા બેઠા.

સ્વસ્તશ્રી ચીત્રનગર મહાસુભસ્થાને પુનરાધે અનેક
શુભોપમાલાયક શ્રી સદા હેતકારી પરમ પવીત્ર સેઠ
ખીમજી પ્રેમજી ત્યા આપના ચીરંજીવી અનુભાઇ ત્યા આ-
પના મીત્ર મંડલ ત્યા બાલ બચ્ચાંની ચીરંજીવી ધણી હ-
જો. જત લખવાનું કે આપનો કાગલ વાંચી મુહુર્ત જોવ-
રાવવા ગયા તો માહા સુદ ૫ નું લગ્ન આવે છે તે ઉપર
જન લઇ વેલાસર પધારશે.

લી. ખીમજી લક્ષ્મીચંદના જોશીકૃષ્ણ વાંચજો.

આવો કાગલ લખી ખુખલા પંડ્યાને એક મોહોર
દક્ષિણ ત્યા કાગલ આપી સવારમાં વીદાય કર્યા.

રસ્તામાં ખુખલા પંડા વીચાર કરતા કરતા જાય છે
કે એક મહોર આવી છે તેની એક કપીલા ગાય લઇશું
તેનું ટંકે પાંચ પાંચ શેર દુધ થશે તે વેચીશું બાર મહી-
નામાં આપણે એક મુડીદાર થઇશું તેમાંથી આપણી દીક-
રી કંકુને પરણાવી બાકીના રૂપીઆ સેવખાની જતોઇમાં
ત્યા તેને પરણાવવામાં વાપરીશું એમ વીચાર કરતા કરતા
જાય છે તેવામાં તેમને એક કાલી મળ્યો.

કોલી—કાંથી આવે હે

ખુ.—રતનગરથી

કોલી—હું કરવા ન્હિતો.

ખુ.—લગ્નની કંકુતરી આપવા.

કોલી—તારે તો દક્ષણા ખીજ લાગ્યો હેક.

ખુ.—તારે એમાં દક્ષણા સેની.

કોલી—હેની હેની હું કરેછે ખતાવને તારાં લુગડાં.

ખુ.—તારે લુગડાં જોયામાં શો માલ છે. ખુખલા-
પંડા ના ના કરતા રહ્યા ને કોલી વળગ્યો તે પેલી મહોર
ખોળી કાઢી.

કોલી—મારો આળખો નાતો કહેતો હતો પણ પી-
લો પીલો જનાદી નીકળ્યો.

ખુખલા પંડયા—ચોરી કરવી નહીં પાપ થાય છે
તમે ચોરી કરી છે તેથી તમે કયા કીરતન સાંભળો કે
તમારૂં થયેલું પાપ નીવારણ થાય.

કોળી—આખો દહાડો કયા કીરતન સાંભળવાથી
શું થાય છે.

ખુખલા પંડયા—સાંભળો આખો દહાડો કયા
કીરતન સાંભળવાથી તો પૈસા મળે તથા પાપ નીવારણ
થાય પણ જુજ કયા સાંભળનારને બહુજ લાભ થયો હ-
તો તેની ચંદ્રકાંતના પ્રથમ ભાગમાં અષ્ટાદશ ખીંદુમાં
નોંચે પ્રમાણે દૃષ્ટાંત છે ને તેને જુજ કયા કીરતન સાં-
ભળવાથી આટલો લાભ થયો છે તે સમજશે. મારાં વાચક
વર્ગ આ એક દૃષ્ટાંત ચાલુ કરજી તે વાંચી ખાતરી કરોકે

ચોરી કરવાથી પાપ થાય છે. એક નગરમાં બહાદુર ચોર
 રહેતો તેને પોતાની આખી ઉમરમાં ઘણી મોટીમોટી ચો-
 રીઓ કરી દ્રવ્ય મેળવ્યું હતું તે સર્વે વાતે નીપુણ હતો
 ને તે જીજ્ઞસુતો હતો કે શાસ્ત્ર તથા પુરાણ ઇત્યાદી શ્રવણ
 કરવાથી માણસ નહીં સત્વગુણી ને ઉત્તમ પુણ્ય કરનારો
 થાય છે માટે આપણે ચોર લોકોને એ વાસ્તવ ગુણી થવું
 પાલવે નહિ એમ ધારીને પોતાના છોકરાઓને તેવા થતાં
 અટકાવવા માટે તે બહુજ કાળજી રાખતો હતો કેમકે
 તેની એવી ધારણા હતી કે એવા પીયારાનું થવાથી તે-
 યો લુંટફાટ કરતા અટકશે તો તેઓ ભૂખે મરશે અને
 મારૂ નામ હુમાડશે આ પીયારથી ઘેરાયેલો તે ચોર મરણ
 પથારીએ પડ્યો તે વેળાએ તેના છોકરાઓ ચારે બાજુએ
 વીંટાઈ બેઠ્યા અને તેમને દાટેલી થાપણની વાત પુછી તે
 છો (ચોર) જે જ્યાં હતું તે તેના વારસામાં તેના છોકરા-
 ઓને બતાવ્યું છતાં તેનો જીવ જતો નહોતો. ડોસાના
 આવા હાલ જોઈને છોકરાઓએ આતુર થઈને પુછ્યું—કા-
 કાજ તમારો જીવ કેમ પીડાય છે, શી વાતમાં તમારો જીવ
 રહે છે તમે સુખેથી તમારા જીવનો ઉદ્ધાર કરો, ત્યારે ડો-
 સાએ ડાયકાં ખાતાં ખાતાં કહ્યું: બાઈઓરે તમો મોટા
 થયા એટલે તમો મારું કહ્યું માનો તો કહ્યું—દીકરાઓ
 કહે છે—દાદાજી તમે કહેશો તેમ કરીશું તે સાંભળી
 ડોસાએ કહ્યું કે મારી પછવાડે દહાડો પાણી તો તમારી
 સંપત્તિ પ્રમાણે કરજો. પણ મારે તો કહેવાનું એટલુંજ કે
 તમારે કોઈએ કોઈ દીવસ કયા કીરતન સાંભળવી નહિ તેમજ
 કોઈ સંત પુરુષની પાસે બેસવું નહિ. અમારા ઘરડા જે
 અમને દુરમાવી ગયા છે તે હું તમને દુરમાવું છું માટે મા-
 નો દુરમાવ્યા મુજબ તમારે ચાલવું. એટલું કહી ડોસાએ

કાળ કર્યો. પછવાડે છોકરાઓ પોતાના બાપના કહ્યા પ્ર-
માણે વર્તવા લાગ્યા કાંઈ ઠેકાણે કથા કીરતન થતું હોય
તો ત્યાંથી તેઓ આડા માર્ગે ચાલ્યા જાય, બેઠ્યા હોય તે
ઠેકાણે કાંઈ સદ્ગુરુ આવી બગવાનતું નામ દેકે તરત તે-
ઓ ચાલતા થાય. આ પ્રમાણે ઘુડ સરખા મુંઠ થઈ તે
તે અગ્નિ છોકરા વર્તતા હતા. એક દીવસે કાંઈ મંદીર
આગળ હરોડ્યા થતી સાંભળાઈ તો બાપના વચનને અ-
નુસરીને કથાનો એક શબ્દ સાંભળવો ન જોઈએ—પરંતુ
માર્ગમાંથી આડે અવળે રસ્તે જવાય તેવું નહોતું તેથી
તેને કાનમાં આંગળીઓ ઘાંલી અવળું મ્હોં કરી ચાલવા
માડ્યું. ઉપર આંખને નીચે પગ તેથી માર્ગમાં શું પડ્યું છે
તે દેખાતું નહોતું. કર્મ સંનિગે માર્ગમાં એક બાવળનો
કાંટો ઉભો થઈ રહ્યો હતો તે જોતા (બહાદુર ચોરના છો-
કરાના) પગમાં ભય દઈને પેશી ગયો. હવે કાંટા કાઢ્યા
રીતાય ચલાય તેમ નહોતું તેથી ન ચાલતે કાનમાંથી
આંગળી કાઢી કાંટા કાઢ્યા ઉભો રહ્યો તે જલદીથી કાંટા
કાઢી નાંખ્યો પણ તેટલી વારમાં મંદીરમાં થતી કથાના
બેચાર શબ્દો તેના કાનમાં પેશી ગયા તેના સાંભળવામાં
આવ્યું કે (દેવને હાથો હોય નહિ) તેને કાંટા કાઢી ચા-
લવા માંડ્યું પણ પેલી વાત (દેવને હાથો હોય નહિ)
તેના હૃદયમાં ચોટી રહી.

એક દીવસે તે મધ્યરાત્રે ચોરી કરવા નીકળ્યો ત્યાં તે
વખતે રાજમહેલની બારી ઉઘાડી નજરે પડી ચોટી પેરાને
જુલવી પોતાની પાસે રાખેલી પાટલા ઘેને ચઢાવી તે પ-
હોથી કે તરત દોરી પકડી તે પણ ચઢી સારી ઉપર જઈને
બેઠા. ઉપર ગયો કે તેણે જવાહીર વગેરે દેખ્યું ને પો-

જાની પાસે પછેડીથી ગાંસડો બાંધી દોરડા ને પાશી ગાંસડો નીચે ઉતાર્યો. ગાંસડાને ઉચકતાં પોતાથી ઉચકાય તેમ ન લાગવાથી તે વીચારમાં પડ્યે. વીચાર કરતો હતો તેવામાં પાસેની દેવડી પછવાડે એક ઊંટ બેઠેલું હતું તેના બેવામાં આબ્યું કે તરત ધનનો ગાંસડો ઉંટ ઉપર નાખી યુક્તિથી ઉંટને ઉભું કરી રાજવાડામાંથી બહાર નીકળ્યો ત્યાંથી તેને ગુપ્ત રસ્તો ખોળી કાઢી ચાલવા માંડ્યું. ઘેર પહોંચતાં ધનને જમીનમાં દાઢી દીધું ને ચોરીનો પતો ન લાગે એટલા માટે ઉંટને દાર મારી નાખ્યું.

બીજે દીવસે રાજાને ખબર પડતાં રાજાએ વીચાર કર્યો કે જ્યારે મારાજ મહોલમાંથી ચોરી થઇ ત્યારે રૈયતની તો શી શું જાણ? માટે ગમે તેમ કરી ચોરને પકડી યોગ્ય શીક્ષા કરવી આટલો વીચાર કરી રાજાએ ગામમાં ઢંઢેરો પીટાવ્યો કે ચોર જે કોઇ માણસ ખોળી લાવે તેને ઇનામ આપવામાં આવશે. નગરમાં ઢંઢેરો ફેલાવ્યો પણ કોઇએ હીમત ધરી નહિ ને છેવટની એક વેશ્યા ચોર પકડવાને તૈયાર થઇ. આ જાતની સ્ત્રીઓ ધણીજ ચતુર હોય છે તે દમા કરનારી હોય છે. વેશ્યાએ પોતાનો સુંદર વેશ તજી એક કંગાળ બીખારલુનો વેશ લીધો. એક હાથમાં તંબુરો ને બીજા હાથમાં રામપાત્ર (ચપણીયુ) લઇ બજન ગાતી ગાતી ચોર લોકોના મોહોલામાં ગઇ. ત્યાં આવી દયામણું મ્હોં કરી કહેવા લાગી કે ઓ બાપુએ મારા છોકરાને મહાણુ રોગ થયો છે. જરા દવામાં ઉંટનું માંસ જોઇએ છે. માટે જો હોય તો આપો તો મારા છોકરાને જીવત દાન આપ્યું. આટલું સાંભળી જે ચોરે આગળે દીવસે ઉંટને દાર મારી નાખ્યું હતું તે ચોરની સ્ત્રીએ તેને થોડું માંસ

આપ્યું. પેલી વેશ્યાએ ફલાણા ઘરમાંથી માંસ આપ્યું છે તે જાણવાસાથે નીશાની માટે એક કંકુનો થાપો માર્યો ને ક્રોધને સંશય ન પડે તેટલા માટે ચોરની સ્ત્રીઓને સમજાવ્યું કે હું એક દેવીની સેવકી છું માટે તમને આસ્થાવાદ માટે આ એક કંકુનો થાપો મારું છું તેથી તમારા ઘેર લીલા લહેર થશે તેટલું કહી ત્યાંથી તે ચાલતી થઈ.

સાંજે ચોરે કંકુનો થાપો જોતાં વીચાર કર્યો કે કોણ ઉસ્તાદ મળ્યો તેટલો વીચાર કરી તેવા થાપા દસ બાર ઘેર મારી આવ્યો ને પોતાના ઘેરથી તે જગો લીપાવી નાંખી બીજે દીવસે વેશ્યાએ કહ્યું કે લીપેલી જગા છે તેજ ચોરનું ઘર છે ને બાકીના નથી પણ વધુ તપાસ કરવા માટે એક દેવીનું સ્વરૂપ લઈ રાત્રે આવી બારણા આગળ ઉભી રહી કહ્યું કે—હે દુષ્ટ ઉઘાડું તું મારી મોનેલી માનતા નથી કરતો તેજ તું ! આટલું સાંભળી ચોર બારણું ઉઘાડી જુવે છે તો એક હાથમાં સગડી બીજા હાથમાં ત્રીશુળ જોઈ ચોર થર થર કંપવા લાગ્યો ને કહેવા માંડ્યો કે માતાજી તમારી કૃપાથી રાજમહેલમાંથી ચોરાયેલું ધન મને પચશે તેમાંથી તમારી ચોથ મારે કરવાની છે પણ આ વાત ટાલી પડશે એટલે અમે તમારી માનતા કરીશું આટલું કહી કાલાવાલા કરી માતાજીને વીદાય કર્યા.

વેશ્યા રાજ થતી જાય છે કે નક્કી તેજ ચોર સવારના પહોરમાં તેને પકડાવું પણ પોતાની પાસે રાખેલી સગડીનું અજવાળું પડતું હતું તેથી તેની હાથા જમીન ઉપર પડતી હતી તે જોઈ ચોરે વીચાર કર્યો કે—દેવને હાથ હોય નહીં ને હાથા છે તેથી નક્કી આ વાતમાં દબો છે આટલો વીચાર કરી કૃત્રીમ દેવીની પાછળ દોડી દેવીને

પકડી ઘરમાં લુંચર હતું તેમાં કેદ કરીને તેણે (વેસ્થાને) રીખાવી રીખાવીને મારી નાંખી.

વેસ્થાની મુદત પુરી થયું ને પતો ન લાગ્યો તેથી રાજાએ બીજો ઢંઢેરો પીટાવ્યો કે ચોરને પકડી લાવે તેને મારી દીકરી તથા અડધી રાજગાદી આપું. ચોર રાજા પાસે ગયો અને કહેવા લાગ્યો કે રાજા સાહેબ આપનો ચોર હું માટે આપના બોલ પ્રમાણે તમારી દીકરી મને પરણાવો અને અડધી રાજગાદી આપો. રાજાએ ખુશી થઈ પોતાની દીકરીને પરણાવવાની અને રાજગાદી આપવાની હા કહી. ચોરે વીચાર કર્યો કે જાહેર થયેલા ચોરને જેડી હોય કે રાજગાદી હોય પણ પેલા મંદિર આગળ થતી કથાના વાક્યોનો આટલો પ્રતાપ માટે હવે તો ભકતી કરી મોક્ષપદને પ્રાપ્ત થવું. આટલું દ્રષ્ટાન્ત કહી ખુખલા પંડ્યા કહે છે—જુઓ એક જુજ કથા કીરતન સાંભળવાથી રાજ્યની પ્રાપ્તિવાળો થયો. માટે કથા કીરતન સાંભળવાથી પાપ નીવારણ થાય છે. આટલું સાંભળી ટાળીએ લીધેલી મહોર પાછી આપી તે દીવસથી ચોરી કરવાનું અંધ કરી ભકતી કરીને પોતાનો દેહ પાડ્યો. છેવટે મોક્ષપદને પ્રાપ્ત થયો. માટે મારા વાંચક વર્ગ કથા કીરતન તથા ભકતી કરવી એજ જીંદગીનું અમુલ્ય રત્ન છે માટે કથા કીરતન સાંભળી દેહ મુક્ત કરવો એજ ધજ્જુજ ઉત્તમ છે. આટલું દ્રષ્ટાન્ત કહી ખુખલા પંડ્યા આગળ ચાલવા લાગ્યા. કેટલાક દીવસે ચીત્રનગર આવી પહોંચ્યા તે રાજા થતો ભીમજી શેઠને ઘેર આવ્યો.

ખુખલા પંડ્યાએ આવીને પત્ર આપ્યો. (ઈંદુમતીનું અંતપુર) ઈંદુમતી દાસી સાથે કહે છે—

એન પડે નહી આરે મનમાં
 દુઃખ સેહેવાય નહી, મારા તનમાં
 વાત શું કરે બેની તુજને
 ઘેલી કરી છે વીર્ય મુજને
 લાલ લાગે છે મારા અંગમાં
 રસીયા કારે રમસે રંગમાં

દાસી કહે છે—બેન ચીંતા કરીશ નહી યોગજ
 હીવસમાં તારા મનના ઉમંગ ફળીભુત થશે. પણ ચાલો
 સવનકાળ થયા આવી છે અને અજો પુનમ છે મારે
 ચાલો પુજન કરવા જઈએ.

બધી સાહેલાઓ બેગી થઈને આવે છે અને ગર-
 બો ગાય છે.

(પુનમ ચાંદનીનો રાગ)•

ચાલો સહીઅરો આજે પુજન કરીએ આપણે,
 જઈએ સખીઓ મળીને પુજન કરવા કાજ.
 હાંસે હળી મળી સા પુજન કરીએ આપણે, ચાલો ઉઠો
 સાખી.

પુનમે પુનમે પુજીએ, ચંદ્ર દેવ સાક્ષાત,
 ફળ પુજનનું આપજો, કહીએ સાચી વાત.
 અક્ષત દેશર લઈએ બેની આપણુ સાથમારે,
 જોઈ ચંદ્ર દેવતો આનંદ પામે આજ. ચાલો

સાખી.

હેતે હળા મળી આપણે નહીએ ગંગામાંય,
 સ્વામી સાથે વર્તસુ એ છે સ્ત્રીની ખાંય.
 પુજન કરીને સખીઓ તો બહુ રાજ થાય છેરે,
 આનંદ પામીને પોતાને ઘેરે જાય. ચાલો

આટલો ગરબો ગાઇ બેનપણી ઇન્દુમતીની હાંસી કરવા માંડી. બેન ? હવે તો તમારા લગ્ન ટુકડાં આવ્યાં શું તમે પરણી રસીયાની સાથે રમશો.

સુલક્ષ્મી—બેન ? પછી તો બોલાવશોએ નહીં કે ?

ઇન્દુમતી—ચુપ, ચુપ, ચુપ,

માલતી—બેન ? ચુપ કરે છે તે તમે સમજ્યાં કે બધી સાહેલીઓ—ના ના.

માલતી—આપણે એમ જાણ્યો કે રસીયાની સાથે બેન ચુપચુપ રમીશું પણ શું ? બેન સાહેલીઓને બોલાવીશ નહીં કે ?

ઇન્દુમતી—બેનો ? તમે શું મારી હાંસી કરો છો? જમ રહેવાતું હશે તેમ રહીશું બેનપણીઓ તમને હું કદી વીસારનાર નથી.

પત્ર વાંચી બીમજી શેઠ જન લઇને રતનગર આવ્યા વેવાઈએ જાતીવાસો આપ્યો.

અનુભાઇ પરણવા માટે આવ્યા તે વખતે ગાએલું ગાણું.

વર તરફનાં બેરાં—

તુ તો મોકલ વેવાઈ હાથીડા.

બેસી આવે છે વરજીના સાથીડા,

આવે આવે વાસુદેવનોં નંદ, પુનમકરો ચંદ, દીવા કેરી જોત,

વીવા કેરી વરધ કે બાઇ બાઇરે અજવાજારે, ટેક.

તુતો મોકલ વેવાઈ વેલડી.

બેસી આવે છે વરજીની બેનડી,

આવે આવે.

તુતો મોકલ વેવાઈ સાડલી.

પેરી આવેરે વરજીની માડલી,

આવે આવે.

પુખ ગુલાલ મંગાવોરે.

રૂડી રંગોળી કઢાવોરે,

આવે આવે.

પુખ કંસાર ખાંડ મંગાવોરે.

માંડી થત બહુ વપરાવોરે.

આવે આવે.

આ ગાણું ગાયા કેડે તરત વરને પુંખી લેઈ લગ્નની
આમત્રી કરવા માંડી તેટલામાં ગોર આવ્યા ગોર લગ્ન કરવા
મેલા. લગ્ન કરી રહ્યા બાદ માલ્યરામાં વરકન્યાને ખેસાડ્યાં
તેમાં મંગળ વરતાણા તે વખતે કન્યા તરફનાં ખેરાં ગાવા
માંડ્યાં.

આજ મારે આનંદનો દિન આવ્યો રે

ઇન્દુબાને કંઈ રૂડો મન ભાવ્યો રે

અનુભાઇ ચતુરસુબાણુ દીસે છે રે

સરખા સરખું જોડું જોઈ મલ્લ હરખે છે રે આજ.

લગ્ન કરી રહ્યા પછી જન ધારા પ્રમાણે રાખીને
ઇંદુમતીને વળાવી ઘેર ગયા કેડે શી બોતા બની તે મારા
વાચકવર્ગ વાંચો.

કીશોરગવરી કહે છે—બાબી જોજો મારો ભાઈ
નાનો બાળ છે તેને સમજાવીને કામ લેજો.

ઇંદુમતી શરમાઇને કાંઈ બોલી નહીં ત્યારબાદ થોડીક
વારે અનુભાઇ પણ ત્યાં આવ્યા કે તરત તેમની બેન
હેડે ચાલી ગઇ.

એકાંત વખત મળ્યાથી ઇંદુમતી કહેવા લાગી કે—
પ્રાણનાથ કેમ કાંઈ બોલતા નથી ને દોંગમુઠ બની
ગયા છો ?

અનુ.—(મસ્કરીમાં) વળી તમે મને પ્રાણનાથ
કહેવાવાળાં કોણ છો ?

ઈંદુ—હું તમારી અરધાંગના.

અનુ—અરધાંગના એટલે શું ? તે હું સમજતો નથી.

ઈંદુ—યોગ દીવસમાં તમોએ જોતી સાથે લગ્ન કરેલું તે સ્ત્રી.

અનુ—તે સ્ત્રીને હું ઓળખતો નથી અને જો ઓળખતો હોઉં તો એ શું તેને મારા પાસે આવવાની થી જરૂર.

ઈંદુમતી આટલાં વાક્ય સાંભળી (સોસ કરે છે) અરેરે આવી ચતુર સ્ત્રીને આવો મૂર્ખ પતી મળવો યોગ્ય છે તેમ કરી ઉદાસ થઈ નીચે ઉતરવા જાય છે—તે જોઈ અનુભાઈ (મનમાં) રીસાએલી ચતુરાને મનાવવાનો કાંઈ ઉપાય કહે.

અનુ—અરેરે આવો રે આવો. મેઢી ઉપર અગ્ની દાખલ થયો છે—તે સાંભળી ઈંદુમતી કહે છે ક્યાં પ્રાણનાથ ?

અનુ—કોઈ ઠેકાણે અગ્ની નથી, પણ હું તો તમારી મસ્કરી ખાતર આટલાં વાક્ય કાઢ્યાં.

ઈંદુ—શું ? મસ્કરી મસ્કરી ?

અનુ—હા મસ્કરી.

રાણાજી પ્યારા વીનતી ધરો મારી કાન (એ રાહ)

રમણી રંબા રમી રહ્ય મોઝાર

ઈંદુ—પૂર્વના પુન્યે પામી ચરણ તમ નાર

અનુ—ભાગ્યશાળી હું ભાગની પામ્યો ધન્ય મારો અવતાર.

ઈંદુ—ચતુર પતી આ ચતુરાને મળજો કહું છું વારંવાર

આટલી વાતચીત કરી બંને એકામદથી છુટાં પડી ગયાં.

મારા વહાલા વાયકવર્ગ જુઓ ? આ સ્ત્રી પુરુષનું હેતુ ! જુઓ આવો વખત ને આવું હેતુ. આનંદાક્ષ સ્ત્રી પુરુષોમાં મારા દરજાબ્યા પ્રમાણે હેતુ નહીં હોય, પણ તેમ ન રાખવું જોઈએ. પરમેશ્વરે આપણને સ્ત્રી ઉપર હેતુ પ્યાર રાખવા મોકલેલા છે ને સ્ત્રીઓને પુરુષ ઉપર હેતુ પ્યાર રાખવા મોકલેલી છે તેમ તેઓ કરતા નથી તેથી પરમેશ્વરના કાયદા પ્રમાણે સ્ત્રીઓ તથા પુરુષો ગુન્હે-ગાર ગાય છે તે ખરું છે. તારે સ્ત્રી પુરુષે હળીમળી ચાલવું ને પરમેશ્વરની સ્તુતી આપણાથી જોટલી બને તેટલી કરવી તેથી પરમેશ્વર આપણા ઉપર ગણ રહે.

થોડા દીવસ કેટ ઈંદુમતીને પોતીકે મીચેરથી તેડુ આવવાથી તે ગધ ને પાછી સાસરેથી તેડવા આવેથી પોતીકા ઘેર આવી, આનંદથી હળી મળીને રહેતાં હતાં. તેવામાં પરમેશ્વરના ક્રોધ પાણુ ગુન્દામાં આવવાથી કે કોઈ નો શ્રાપ લાગવાથી કે કોઈનો કંઈ બગાડ કરવાથી એક અણુચીંતુ ઓચીંતુ વીંદન આવી પડ્યું, તે મારા વાયક વર્ગની કૃપા મારા ઉપર હશે તો હું કહીશ એમાં કંઈ નવાઈ જોવું નથી. હું તો એક મારા વાયકવર્ગનો ને સ્વ-દેશ મીત્રનો દાસનોએ દાસ છું તેથી સ્વદેશી સેવા બજાવી લઈશ પણ ચોપડીના બોધ પ્રમાણે મારા ઉપર કૃપા કરીને ચાલવું જોઈએ સુરસીંહ અને પોતાની બાબી તથા કુટુંબ સહીત આનંદથી જોડેલા છે તેવામાં એક આજ્ઞા આવી ને કાલાવાલા એવા કર્યા કે—મારા વાયક વર્ગ તે ત્રીચે પ્રમાણે છે:—

ઓ બાપજી મારા માથે એટલું દુઃખ છે કે કંઈ કહેવાતું રહ્યું નથી. જુઓ મારી આંધળી છોડીને સારા ઘેર પરણાવવી છે તેથી દોઢએક હજાર રૂપિયાનો ખર્ચ છે ને 'છોકરાને પરણાવવો છે તેથી રૂપિયા પાંચસેનો તે પણ ખર્ચ છે ને વળી ઘરમાં તો હાંફલાં કુસ્તી કરે છે.

સુરસીંહ—લે બીજારી હું તને અર્પણ કરું છું આજ

મારૂં તો નામ જ રહેશે, તારૂં સરશે કાળ. લે૦

હ્યો! મહારાજ હ્યો! હું તમને રાજી ખુશીથી આ પાંચ હજારનું કડુ આપી દઉં છું તે તમે ખુશીથી વટાવી પૈસા લઈ છોડી છોકરાને પરણાવો તો મારૂં નામ રહેશે: ને તમારું કામ સરશે ને વળી પૂણ્યનું કામ છે. એટલું કહેતામાં આહણે આવીને દાન લીધું ને વીચાર કરતો જાય છે. રતનીને કન્યાદાન દઈશું ને પોમલાને નીરાંતે પરણાવીશું અને જોડુ આમ તેમ ફરીશું ને નાતમાં મહાલીશું અને મોટા શેઠીઆ કહેવાઈશું. ઘેરે સો, સવાસો વહાણ ચલ-વીશું. પણ પેલા નંદશાંકરને નહિ ખેસવા દઉં કેમકે મને ઘણુંજ દુઃખ દીધું છે; પોમલાની મા શેઠાણી કહેવાશે, ને હું શેઠ કહેવાઈશ. બે ચાર ચાકર રાખીશું, કે સાળા પગચાળી તો કરે પણ જો વધારે લાભ મળશે તો આહણની વાડી પડી ગઈ છે તેમાં થોડા પૈસા ખર્ચી નવીન કરાવીશું. આટલો વીચાર કરીને એક વડના જાડ તળે કડુ જોવા જાય છે તેવામાં એક મહા ચતુર સમડી આવી આહણ ભાઈના હાથમાંથી કડુ ઝુંટાવી લઈ નાશી ગઈ. આહણ કહે ઓ સમડી તું ક્યાં લઈ જાય છે? ક્યાં લઈ જાય છે? મારા બધા વીચાર અકારજ જાય છે. માટે હું મારી કરેલી મહેનતની ફજાની દોલત લઈ જઈશ નહિ પણ

સમડી હો કહેતા કહેતામાં નાશી ગઇ ને પ-તો લાગ્યો નહિ.
છેવટે સમડીએ આગળ જઇને જોયું તો સુવર્ણ બાખ્યું
કે તરત કુંભારવાસમાં કુંભાર ચાકડો ફરવે છે ને કુટુંબ
સાક્ષીત નીચેતું ભજન ગાય છે.

(વહેરત નીંદા તું ક્યાંસી આઇ એ રાગ).

પરમેશ્વર છે ભુપજ સાચો,
ઠાયા ગણી લે કુંભજ કાચો:
જણી લે આ જાય છે જીડી,
ખાલી દીસે છે વાયુની મુઠી:

આટલું ભજન કહેતામાં સમડીએ હપરથી પેલુ અ-
મુલ્ય કહુ નાંખ્યુ, તે જોઇ કુંભારણુ—

કુંભારણુ—હુ પડ્યું.

કુંભાર—માલ પડ્યો—

કુંભારણુ—ચાલો કામમાં આવશે છોકરાને પરણાવ-
વાના કામમાં આવશે.

કુંભાર—તારા બાપનો થયો કે,

કુંભારણુ—ત્યારે હુ કરશો

કુંભાર—રાજમાં આપી આવીશું કે કોઇ ખીચારાનો
હોય તો ધણી જાગે.

કુંભારણુ—તારે બાપ ક્યાં આપવા જઇએ, એ તો
છો પડી રહ્યો કાંઇ કામમાં આવશે.

કુંભાર—ના હુંતો રાજમાં આપી આવીશ.

(મીયાં મોરી મહાણે ફાડુ હુ તારો આજ એ-રાગ).

કુંભારણુ—ખીટયા બહારથી કમાઈ ન લાવે પાંચ રાતી
હુંતો કુટું તારા નામની છાતી.

કુંભાર—પારકુ કહું ન લેવાય હો પ્યારી,

તુ તો માની લે કહું છું વારી

કુંભારણુ—આપવા જુશોજ નહી.

કુંભારણુ—આપ્યા વિના ચાલે નહી

ખીચારાનું ખોવાયું હશે તેનો જીવ નહિ બળતો હોય
માટે તેવા ધનને આપણે શા ખપ છે.

કુંભારણુ—હા, હા, ખરી વાત જાવો ત્યારે જલદીથી
આપી આવો.

કુંભાર ચાલવા જાય છે તેવામાં નાગરીઓ ધરમાંથી
આવી ખાપને કહેવા લાગ્યો—ખાપા હું તો આવું રે,

કુંભાર—નહિ લઈ જવું રે

નાગરીઓ—નકકી હું તો આવું રે

કુંભાર—કુતરી કૈડાવું

નાગરીઓ—તોએ હું તો આવું રે

કુંભાર—લે તુ તુ

નાગરીઓ—મહ મહ મહ

ચાલ ભાઈ ચાલ તું પણ ચાલ તેમ કહી ખાપ લી-
કરો ખંને દરબારમાં જઈ પેલું કહું રાજ આગળ મેલી ક-
હેવા માંડ્યા કે ખાપજી અમારા આંગણ આગળ એકદમ
આવીને પડ્યું તેથી કામનું સમઢી બમઢીએ પડાવ્યું હશે.
તો ગામમાં તપાસ કરાવો ને ધણી જાગે તો આપો.

રાજ રાજ થતો કુંભારને ઇનામ આપી વીઠાય કીધો
ને ગામમાં હંદરો એવો પીટાવ્યો કે, કામનું કાંઈ ખોવાતું
હોય તો કચેરીમાં હાજર થજો એવું પેલા દીલે લખણે
આવતા બ્રાહ્મણના સાંભળવામાં આવ્યું કે તરત રાજ
પાસે જઈ કડાની નીચાની કહી કહું લીધું ને રાજ થતો
લેર આવ્યો—એટલામાં વીઠુરજક આવ્યો.

વીદુશક—રાજ સાહેબ મારી એક ફરીવાદ છે.

રાજ—કહી સંભળાવો.

વીદુરશક—અત્યારે, ભુલી ગયો છું માટે કાલે કહીશ.

સુરસીંહએ કહું કાઢી આપ્યું કે તેની બાબીના ડા-
ળા ચાર થયા ને કહેવા માડી કે દીયેરજી સાંભળો ટાકું
અનાજ આવો છો તેથી પાંચ હજારનો દાગીનો કાઢી
આપ્યો, પણ એવું ક્યાં મશતનું આવે છે કે દાગીનો
કાઢી આપીએ.

સુરસીંહ—ચાલ્ય માલ્ય તને કોણ પુછેછે.

બાબીએ સુરસીંહના બાઇને (ધણીને) બનેલી સર્વ
ખીના કહી તેથી સુરસીંહને તેનો ભાષ લલ્યો તેથી સુરસીંહ
ધેરથી રીસાઇ માતપીતાને કહ્યા શીવાય પરદેશ જવા
નીકલ્યો. ચૌટામાં અનુભાઇ મેલ્યો ને કહેવા માંડ્યો કે
મીત્ર ક્યાં જવો છો.

સુરસીંહ—(કચવાઇ) મારી બાબીએ મને મે-
લ્યુ દેવાથી વનવાસ જઈછું.

અનુભાઇ—શું વનવાસ ?

સુરસીંહ—હા વનવાસ.

અનુભાઇ—મીત્ર તમારા શીવાય હું આ નગરમાં
રહેનાર નથી તમે વળી રાજનાં છોડ તેથી ક્યાં જશો માટે
હું તમારા સાથે આવીશ માટે આના કાની કર્યા શીવાય
હા કહો.

સુરસીંહ—મીત્ર તમારો આટલો આગ્રહ જોઇ હું
હા કહું છું.

અનુભાઇએ મા આપને સમજાવ્યું કે હું પરદેશ
કમાવા માટે જઈ છું. માત્રીતરે ધણી આનાકાનીથી હા

કહી ને આ પાસે જમને કહું કે હે પ્રાણુ પ્રીયા મારો મીત્ર
વનવાસ જાય છે તેથી તેની સાથે હું જઈ છું આટલું
સાંભળતાં ઇંદુમતી કહે છે.

(રાગ પીતાજી આ કોપ તમે શો ક્યો)

સ્વામીજી આ કોપ તમે શો ક્યો

પરદેશી આવેશ તમે શો ક્યો

મરી ગઈ છે માત વધી જશે આપ

સ્વામી ઓય તમારી મમ નાથ

સ્વામી મુકી મુજને જશે નહિ

હુંતો આવું તમારીરે સહી

અનુભાષ— રાગ ઉપરને

સલુણીઆ કરણી આગળની નડે

મીત્ર ધર્મ સાચવે રે પડે

લાચાર મુખ જોવાનું નથી

રજા આપો પ્રાણબંધની છે ગતી

ઇંદુમતી—શું જશે ?

અનુભાષ—હા

ઇંદુમતી—જાઓ પ્રાણનાથ હું તમેને ખુશીથી
જવાની હા કહું છું.

અનુભાષ—

પ્રણામ છે પ્રીયા તુંને છેવટે પ્રણામ

પ્રણામ કહેજે માતને મુજ તાતને પ્રણામ

પ્રણામ મુજ બધુંને મુજ ગુરૂને પ્રણામ

પ્રણામ મુજ દેશને સરવે લોકને પ્રણામ

આટલું કહી અનુભાષ ધરમાંથી સુરસીંહના જાના-
માના જઈ એક રત્ન લઈ આવી પાછા સુઆવીરસીં હને

મળી જાને મીત્રાએ ચાલવા માંડ્યું. ચાલતાં ચાલતાં મોટ
શહેરો ધણાં જોવામાં આવ્યાં પણ તેમની કંઈ નજર
ગોડી નહી. આગળ ચાલવા માંડ્યું તો ધણાક દીવસે વૈતા-
લપુરીના ગાંદેરે રાતના આઠ વાગે આવ્યા. જાને મીત્રાએ
વીચાર કર્યો કે અત્યારે આપણે ક્યાં જઈશું કે આપણને
ત્યાં આવકાર મળે, માટે મીત્ર અત્યારે તો આપણે
અહીંજ રહીશું. પછી સવારમાં ગામમાં જઈ ધંધો ખો-
ળીશું. રાત્રે જાને મીત્ર વાતોચીતો કરતા હતા તેવામાં
જાને મીત્રો નીદ્રા દેવીને વશ થયા. છેવટનો એક ધોળો
ઝેરી સર્પ અનુભાઈના પગમાં ગોચા ખાતો આવ્યો. તેવામાં
પગના તળે ચગદાવાથી તેમના પગના અંગુઠે ડંસ કર્યો.
મારા વાંચક વર્ગ જાત્રીખ્યની ખીના તો આવીજ હોય છે
ને ? જુવો જાને મીત્રાને ગામમાં સાથે જવું હતું ને
શું થયું.

સવારમાં સુરસીંહ ઉઠી કહે છે કે મીત્ર અત્યારે
મારાથી હમેશાં વહેલો ઉઠે છે ને આજે આટલો
બધો નીદ્રા દેવીને કેમ વશ થયો હશે. હશે ? થા-
કેલો છે તેથી હમણા ઉઠશે તેટલો વીચાર કરી
પોતે જંગલ જઈ આવ્યો પણ મીત્રને ઉઠેલો ન બાળ્યો,
તેથી સુરસીંહને ખુબ દંડોળતો જાય છે તો તેવું શરીર
બધું પીળું પીળું દેખાયું તેથી સુરસીંહને વધારે વહેમ પ-
ડવાથી જાસ્તી તપાસ કરવા માંડ્યો તો અંગુઠે સર્પ ડંસ
થયેલો છે ને પગ પાસે ધોળો સર્પ પડેલો છે તેવું જોઈ
સુરસીંહ વીલાપ કરવા માંડ્યો.

લક્ષીત છંદ.

નકટ કાળરે દુઃખમાં અડો

અધિક મીત્રને પ્રાણથી હણ્યો:

અહુજ દુઃખમાં રહાય તો થયો,
અરર એહ તો ક્યાં જતો રહ્યો;
પરમ હું હવે, શું ગતી કરું
નીશ્વેજ વીશ તો ખાધને ગઈ

અરેરે ! દુઃખમાં ભાગ લેનારા મીત્ર અરેરે હો પ્રાણુથી પણ
અધીક પ્યારા મીત્ર તેં ક્યા ઠેકાણે જઈને વાસ કર્યો. અરેરે
હો કેળવણી પામેલા સદબોધી મીત્ર તું ક્યા ઠેકાણે જઈને
રહીશ. અરર હું તારા સિવાય શી રીતે રહીશ એમ વિલાપ
કરતો ગામમાં જાય છે. એખાઠગાની માફક આમ તેમ
જોતો જાય છે. સુરસીંહનો વિલાપ વનના પક્ષીઓ પણ
સ્થીર થઈ સાંભળે છે. વાહ રે વાહ ! મીત્ર તું મને મેલીને
ક્યાં ચાલતો થયો. કોઈ કાળે ઘેર જઈશ તો શો ઉત્તર
દઈશ. અરેરે ઇન્દુમતી શું હું તને રંગ્યો આપના માટે
મારા મીત્રને સાથે લાવ્યો એમ બોલતો જાય છે ને ચા-
લતો થાય છે, 'મારા પ્રીય વાંચક વર્ગ હમણાથી તો
સુરસીંહ અને અનુભાઈની જ ખીના લીધો પણ ઇન્દુમતીને
તો બુલી જ ગયા. ઇન્દુમતી અનુભાઈના ગયા કેડે ઘોળું વઢ
પહેરી નીરંતર પતીનું ધ્યાન ધરતી હતી. એક દીવસે
બોગ જોગે ઇન્દુમતી અગાથીમાં દાતણ કરે છે તેવામાં ત્યાં
નો (મીત્ર નગર)નો રાજા પ્રીયસેનનો સાક્ષો દુર્ગોધસીંહ
જાય છે તો તેણે ઇન્દુમતીનું સુખારવીંદ જોવામાં આવ્યું.
તે વખતે તેને શુદ્ધિ રહી નહી. છેવટનો ઉપાય કરવા માટે
ઇન્દુમતીની માલણને ઘેર ગયો ને તે બધી વાત ગુજરાવી
તે સાંભળતાં તેને (માલણે) હા કહી. પછી ખીજ દીવસે
ઇન્દુમતીના આગળ માલણે દુર્ગોધસીંહના બહુજ વખાણ
ક્યાં તેથી ઇન્દુમતીએ તેને બહુજ હપકો દીધો તેથી તે

દીવશે તો ચાલી ગઇ. બીજી દીવસે દુર્ગોધર્મીના આગળ
એવો વીચાર કર્યો કે, તમારી છબી મને આપો તો તે તેની
પેટીમાં હું નાંખી આવું. પછી તેના માથે આલ ચઢાવું
કે તરત તેના સાસરો કાઢી મુકશે એટલે તે તેના મીઝર
જશે, એટલે તમે રસ્તામાં જઇને મેલાપ કરજો. દુર્ગોધર્મી
ને આ વાત ગમવાથી છબી લાવી ખાલજીને આપી કે
તરત માલજી પુલની છાપડીમાં ગુસાવી દીધી. ને તેવે ડાઝે
ઈન્દુમતીના મેડે ગઇ. ઇન્દુમતી તે વખતે પુજા કરતી હતી.
તેવો લાગ સાધા ઇન્દુમતીની દાસી કુમતી પાસે તેની પે-
ટીમાં છબી મુકાવી દીધી તે પુલ આપી વીઢાય થઈ પર-
ભારી માલજી ભીમજી શેઠ પાસે જઈ કહેવા લાગી કે
દાદાજી હવે તો તમારા છોકરાની વહુ જઈ ગઇ છે માટે
કંઈ કામમાં રાખો, રાખો.

ભીમજી શેઠ—છે શું ! છે શું !

માલજી—આ પેલો દુર્ગોધર્મી છે ને તેની સાથે
તમારી વહુએ દોસ્તી કરી છે.

ભીમજી—તને શી ખબર ?

માલજી—દાદાજી હું પુલ આપવા ગઇ હતી તો ત્યાં
દુર્ગોધર્મીની છબી સુમતીને લાવતાં મેં બાળી હતી તેને
મને દેખી કે તરત છબી પેટીમાં મેલી દીધી છે.

માટે જો ખાતરી કરવી હોય તો તરત જાઓ ને
તેની પેટીની જડતી લ્યો. આટલું સાંભલતાં ડાસો દાંત
તલે જીભ લઇ ઇન્દુમતીની મેડો ઉપર આવી જીવે છે તો
ઈન્દુમતી પુજા કરે છે તે જોઈ વધારે રીસમાં બરાઇ ડા-
સો કહેવા લાગ્યો કે—અલી વહું તારી પેટી મને દેખાડને
તે સામળતાં ઇન્દુમતીએ સુખોધાને હુકમ કર્યો કે પેટી ડા-

સાના આગલ સુખોધાએ હાજર કરી ઉપાડી જોયું નો
માંહે છબી પડેલીનેધને કહેવા માંડ્યો કે પાપણી ઉપરથી
ભક્તિ દેખાડી ગુપ્ત ગુપ્ત આવું જોઈું કૃત્મ કરે છે બહાર
નીકળ. આટલું સાંભળી ઇંદુમતી બહાર આવી.

ડાસા—પાપણી છબી કોની ?

ઇંદુમતી—એ મને ખબર નથી.

ડાસા—રાંડ તું વ્યભિચારણી નીકળી

ઇંદુમતી—સસરાજી આ પેટીમાં છબી પ્રપંચથી
દાખલ થઇ હશે મને ખીલકુલ ખબર નથી એટલામાં
આમ એકદમ મારા ઉપર ગુસ્સે થું કરવા થાવો છો.

ડાસા—દુષ્ટા તેંજ માત્ર હોકરાને દુર દેશ કહાડ્યો
છે. કેમકે તે (અનુભાધ) ન હોય એટલે ખીજની સાથે
આવું જોઈું કૃત્મ કરતાં અટકે નહિ.

રાંડ દાસી સુખોધાના નામને તેં કલંક લગાડ્યું, માર
હજાર દહાડા અન્ન ખાધું ને તેં મારજ ધર બગાડ્યું.

સુખોધા—ખીતાજી એ વાત હું જાણુતી હોઉં તો
મને સૂર્યનારાયણના સમ છે.

ડાસા—

ક્ષત્રી કલંક

જ જ નહટ તું અહીંથી નાર. ઉભી રે તાર આવી.

કુળમાં પાછી તું અંગાર, ॥

દુષ્ટા તેંતો કર્યો વ્યભિચાર; ॥

તેંતો કર્યો નહિ રે વીચાર, ॥

આ તો દાસીનું છે કામ ॥

સુજને નથી રહેતી હૈયે હામ, ॥

કાન જાલીને કાપુ તાર નાક; ॥

એહ હું કહું છું આપોઆપ, ॥

કલંક લગાડ્યું તેં નાર;

તોકર ધકા મારી કાઢી મુકશે બહાર.

ઇંદુમતી—પીતાજી અમને ધકા મારી કાઢી મુકવાની કંઈ જરૂર નથી. અમે તો અમારે આ ચાલ્યા જઈએ. એમ કહી દાસી ને એ બે બહાર જઈ વીચાર કરે છે.

મુખોધા—બાઈ સાહેબ છાંના માત્રા ચાર દીવસ રહીને આ હા હો બંધ પડે પછી તમે ખુશીથી મારા ઘેરથી જાઓ.

ઇંદુમતીને આ વીચાર વ્યાજબી લાગતાથી તે દાસીના ઘેર જઈને રહી. માલગુને તેવી ખબર મળી કે તે પોતાના પીએર જવા નીકળી છે તેવી ખબર મળતાં દુર્ભેધસિંહને કહ્યું કે તમે જોગીનો વેશ લઈ તેના પાછળ પડો દુર્ભેસિંહે રાજની પાસેથી આના કાનીથી રજા લઈ જોગીનો વેશ ધરી, જુઓ મારા વાંચક વર્ગ ઇશિક એ એવી ચીજ છે કે ઘેરે રાજ વૈભવ છતાં ખાસ તેનાજ માટે જોગી વેશ લીધો.

(તારા હાથમાંથી હીરો વહો નય છે એ રાગ)

દુરખોધસિંહ—

કેવા પાપી પ્રપંચી પુન્ય છે

જ્યાં ત્યાં આજકાલ પાપી પ્રપંચી પુન્ય છે.

સાથે સો સો સલામો ભરાય છે

જ્યાં ત્યાં આજકાલ પાપી પ્રપંચી પુન્ય છે.

સંસારી તે જોગી જણાય છે

વેરાગી તો હાંમે ધીબાય છે

જ્યાં ત્યાં આજકાલ પાપી પ્રપંચી પુન્ય છે.

મોટા હીરા તે હીરા ગણાય છે
 સાચા મોતી તે સેજે વઢાય છે
 જ્યાંય ત્યાંય આજકાલ પાપી પ્રપંચી પુજાય છે.
 કેવું આંધળે બેઈ કુટાય છે
 'જે જે દુનીઆનો' કેવો અન્યાય છે
 જ્યાંય ત્યાંય આજકાલ પાપી પ્રપંચી પુજાય છે.

આ તરેહનો ડોળ કરી દુર્બોધસીંહ ઇંદુમતી આગળ
 નીકળ્યો તેથી ઇંદુમતી તેના હાથ આવી નહીં જોગીનો
 વેશ ધર્યો તેથી ઘેર શી રીતે જવાય મારે તેટલા વનમાં
 ભટકવા લાગ્યો ને ઇંદુમતીની, ખોળ કરવા માંડ્યો પણ
 પતો લાગતો નથી.

મારા વાચક વર્ગ ખુશી એટલું થવાનું છે કે પતી-
 વૃતા સ્ત્રી દુષ્ટના પંજમાંથી બચી, હવે ઇંદુમતી આર દી-
 વસ સુખોધ દાસીને ઘેર રહી ચાલવા માંડ્યું તો ઇંદુમતી
 રસ્તામાં ચાલતી જાય છે ને વીલાપ કરતી જાય છે.

(વૈદરબી વનમાં વલવલે એ રાગ)

જાન લુહી છે જામની સહાય કરજોરે શામ
 સ્તુતી કરે છું હું આપની શામળીઆજી છે કામ   ટેક
 રોઘ રોઘ રાતી આખડી ખુટયું આંસુનું નીર
 ઓ પ્રભુ ઓ પ્રભુ બોલતી આંસુથી ભર્યું ચીર
 ભય લાગે મુજને અતી છાતી ફાટીરે જાય
 કામ સુજે નહિ ઓ વીલુ ધુજે છે મારી કાય   ટેક
 વાધ ધુંધુ કરી બોલતાં સાવધ સામારે થાય
 રસ્તો સુજે નહિ શું કરું કાંટા ભાગે છે પાય   ટેક
 એમ વીલાપ કરતી કરતી જાય છે અને ચાલતી

જાય છે. ચાલતાં ચાલતાં રત્નનગરમાં આવી પહોંચી અને
વીચાર કરવા માંડી કે મારો બાપ મને વખતે સહાય
ચશે પણ તેઓના ઉપર ભીમજીનો કામળ આવવાથી દી-
કરીનું સ્નાન કરી બેઠા હતા તેવામાં ઇંદુમતી ગૂઢ તો
તેને ધીકારીને કાઢી મુકી તો તે વીચાર કરે છે કે શું
આટલું બધું દુઃખ, પણ મનમાં ધીરજ લાવી ચાલવા માંડી
ને રૂઢન કરવા લાગી.

(વૈદરણી વનમાં વલવલે એ રાગ.)

પીયુ ક્યાં ને હુ ક્યાં રહી સાસરે કાઠી નાદાન
ધીયર મધ તો પીતાજી એ આપુ બહું અપમાન
કલંક આવુ મુજને અતી ક્યા હું જઈશ આવાર
પૃથ્વી જે નભ દુટી પડ્યું ધ્રુવરનો છે આધાર ટક
રતો સુખડો જો પ્રભુ દુઃખ આવે ન લેશ
ગુણ આપના તો લુલુ નહિ એ હું કહું છું રે બેસ ટક
ચેન પડે નહિ મુજને થાય અધટીત કામ
વારે આવોરે જો પ્રભુ ધાજેરે ધનશામ ટક
મુક્ત કરજેરે મોહનજી અબલા જાતીને દુઃખ
હોડાવો ને જો વીજુ કરજો સાય ને સુખ. ટક
વૃત લીધું છે જે હમે સાચવજો રે જો શામ
અબલા જાતીની અજ તો સુણીને કરજો કામ ટક

આવું રૂઢન કરે છે ને ચાલે છે તેવામાં બીલ લોકો
(ચોર લોકો) તેમનું ટાણ મક્ષી આવું તે ટાણાએ વે-
ગલેથીજ વીચાર કર્યો હતો કે આપણી દેવીને માનેલી મા-
નતાં પુણ્ય કરવા સારું આ જીને ભોગ આપવા સારું સોંપી
આવવી છે. ઇંદુમતીને પકડીને દેવીના પુજારીને સોંપી આવ્યાં

પુનરી એવો ધંધો કરે છે કે માનતામાં જે સ્ત્રીઓ આવ
તેને ગુણકાને ઘેરે વેચી પોતાનું પોશણ કરે છે તેવી રીતે
ઈંદુમતીને પુનરીએ કહેવા માંડ્યું કે તમે ચાલો મારી સાથે
તમારો જીવ ઉગારવો હોય તો ગુણકાને ઘેર વેચી આવું
ઈંદુમતીએ તે સાંભળીને મહારાજને ધીકાર આપવા માંડ્યો.

(ભોળાજગતના ચાળખાનો રાગ.)

મહારાજ તમને રે ધીકાર તમારી માતને ધીકાર   ટેક
માતાજીનું નામજ દહ ને વેચો ગુણકાદાર
સ્ત્રી જાતીને વેચામાં તમે ફત ન પામેો સાર   ટેક
માતાજી તમે કેમ જીવો છે આવા મનનું આવાર
કામ આવું તમ પાર થાય છે તમે તો મારો દાર ટેક
મહારાજ તમે માયુ વાહો લગાડો નહી વાર
પતીવ્રત સુકવાને માટે જીવુ ન ગુણકાદાર   ટેક

પુનરી કોઈ ભયોં મારવા જાય છે ને ઈંદુમતીને
કહે છે કે તારા ઇમદેવને સંભાર ઈંદુમતી ઇશ્વરની સ્તુતી
કરે છે.

(રાણાજી પ્યારા વીનતી ધરો મારી કાન એ રાગ.)

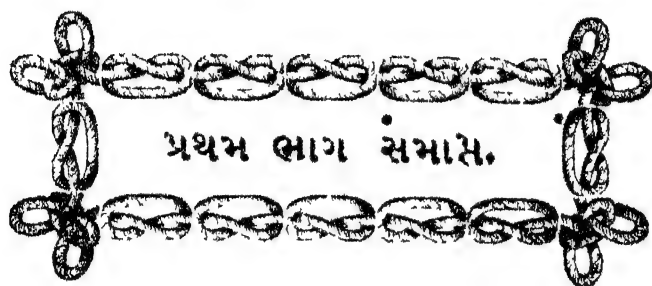
પ્રભુજી તમે વીનતી ધરો મારી કાન
વ્રત રે હુતો છોડુ નહિ ભગવાન   ટેક

સાખી. મુજને દુખ અતી પડે તેમાં તો શું થાય
અરર હાય પ્રભુ હવે પતીવ્રત મુકાય

શીયલ માર સાચવજો રે શામ
શામલીઆજી કરજો માર કામ   ટેક

તમે ગીરધર જોવીંદ મારારે એ રાગ
 તમે નટવર (૨) મોરાર મારા રે આવળે વારે
 નોધારાના આધાર પ્રભુજી*વેગે કરળે વાર
 કૃપા કરીને કષ્ટ વીદારો કૃષ્ણ કૃપાળુ કીરતારે ટેક
 ભક્ત નરસીંહને સાય કરીને અખીલ વીશ્વ આપર
 તેવી રીતે સાય કરળે 'નીનવું' વારંવારે ટેક
 ભક્ત પ્રેલ્લાદને વાર કરીતી તેવી મુજપર વાર
 આશરો અખલાને તારો નીરંજન નીશકારે ટેક

પ્રથમ ભાગ સંમાપ્ત.

સીધપુરની શોભા.

રાગ ત્રીતાલી ચોપાધ.

જીનું શહેર જોવાનું સીધક્ષેત્ર

ફરમાળ જોવાય નહિ તેત્ર

ગોવીંદ માધવનું છે રે ધામ

અંહીં સરસ્વતીનો મુકામ

તે તો સાંભળો બાધ સહું

બ્રાહ્મણ કેરા ઘર છે બહું

અધ ગાઉ છે મોટું ધામ

તેનું બિંદુ સરોવર નામ

કુંડની દક્ષીણે કપીલ મુની

સામી જ્ઞાન વાપીકા રે જીની

પૂર્વ વસે છે અંજની કુમાર

તેની સોભાનો નહિ રે પાર

પશ્ચિમે છે કાશી કૈલાસ

અંહીં પ્રભુજી તણો છેરે વાસ

જોડની બારીમાં શું રે દેખાય

એતો સરોવર મોટું અલપાય

પહેલે જ્ઞાન વાપીકા અલપાય

પછી બિંદુ સરોવર નાહાય

નહાયા પછી સુદ્ધ કહેવાય

પછી માત્ર ગયા શ્રાધ થાય

જેણે કર્યો માત્ર આદાર

તેનો સફલ થયો અવતાર

આતો ધામ પવીત્ર રે કેવું,

નરોત્તમ કહે જોયા જેવું.

શ્રી.

પુશ્પખર.

આર્યભૂમી હિતચીંતકાને અમો. આ લઘુ પુસ્તક અનુ-ઈંદુ બહાર પાડનારાઓ-ઘણીજ પુશ્પખર આપીએ છીએ કે. આપણા પ્રાચીન સીદ્ધપુર ક્ષેત્રમાં ખાસ નિરાશ્રીત વિદ્યાર્થીઓને શ્રી સરસ્વતિ પ્રતાપ મંડલીના તાબાના વિદ્યોત્તેજક શ્રી સરસ્વતિ પ્રતાપ પરોપકારાર્થક ફંડ આજ લગભગ સાત વરસથી ચાલે છે. ને હજુ પણ ઘણી સારી રીતે સદર ફંડમાંથી નિરાશ્રીત વિદ્યાર્થીઓને ઘણા સારા આશ્રય અપાય છે. તેમાં વળી સંસ્કૃત, ઇંગ્રેજી, ગુજરાતી તમામ બજુનાર વિદ્યાર્થીઓને આશ્રય અપાય છે. વિશેષમાં જણાવીએ છીએ કે તેમનું કામ ઘણુંજ ચોક્કસામ સાથે રખાય છે. જે આ તકે દરેક સદ્ગૃહસ્થોને અમો પણ પીનંતી કરીએ છીએ કે સદર ફંડમાં બનતો આશ્રય આપવાને ચુકતા નહીં. ખરું પુણ્યનું કામ છે. સદર ફંડના મેનેજર પણ ઘણાજ લાયક ને પ્રમાણીક છે ખાસ અમો આ વખતે કહીએ છીએ કે સદર ફંડના મેનેજર વખતે રકમ પોતાના ગાંઠની પણ વાપરી કામને ચાલુ રાખે છે ને જ્યારે આવે સારે લે છે. વાહ ધન્ય છે. આજ દીન સુધી આવી ખરી નિષ્ઠાવાન અમારા જેવામાં નહોતા. પણ ખરાં રત્ન એકદમ હાથમાં આવતાં નથી જ્યોત્તી આવા રત્નરૂપી મેનેજરથી અમો ઘણાજ ખુશી થઈ આ વખતે આભાર માનીએ છીએ. ફંડનું શીરનામું નીચે મુજબ.

વિદ્યોત્તેજક શ્રી સર-
સ્વતી પ્રતાપ પરોપ-
કારાર્થક ફંડના મેને-
જર પંડયા તુલજ-
શંકર મનસુખરામ.

લી. પંડયા મોહનલાલ ઉ-
ઈ સંતુ ગીરજશંકર.

લી. નરોત્તમ મોહનલાલ

મુ. સિદ્ધપુર.

ડે. ઓપ્રીસ બજારમાં મહાદુ-
ગોવીંદના મંદીરસામે.

કૃપા કરી વાંચો અમૃત રસ પી લ્યો.

મહાશયો, વિદ્વાનો અને રાજ્ય પુરુષો—અમે નિચે સહી કરનારાઓ સિદ્ધપુર ક્ષેત્રવાંસી ઔદિચ્ય શહસ્ત્ર જ્ઞાતિના યાજ્ઞકો નમ્રતાપૂર્વક વિનંતી ગુજારીએ છીએ કે આ અનુ ઇંદુ નામનું લઘુ પ્રથમ પુસ્તક દરેક પુરુષ અને સ્ત્રી વર્ગે તે જ્ઞાનદાય તેમજ ધરતી અંદર સદા કાળરાખવા જેવું રસીકું પુસ્તક ખદાર પાડેલું છે. તેમાં ધણા માગ મહાશયો-એ આશ્રય આપેલો છે.

હવે આ પુસ્તકનો અનુરો રહેલો રસ ખીજા ભાગમાં ઘણોજ ઉત્તમ આવવાનો તો દરેક સદ્ગૃહસ્થોએ ખીજા ભાગનાં ગ્રંથક થવાને નિચેનાં શિરનાંમે તાકીદે નામ નોંધાવવા મહેરબાની કરવી. ખીજા ભાગમાં પ્રથમ ગ્રંથક થનાર પાસેથી એક નકલના જે આના પડશે. તે પાછળથી ગ્રંથક થનારને ચાર આના પડશે. ધણા સરસ રસવાળા પુસ્તકની ટુંકી કિંમત રાખવાનું કારણ એછે જે ગરીબને તવંગર તમામ અમૃતરસ પી શકે—

છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્તા.

મોહનલાલ ગીરજશંકર

મુ. સિધપુર.

કર્તા.

નરોત્તમ મોહનલાલ.

મુ. સિધપુર.

પત્ર વહેવાર નીચેને સરનામે કરવો.

પંડયા મોહનલાલ ગીરજશંકર (સંતુ)

મુ. સિધપુર.

ડે. નીસાળ ચક્રે આસોપાલવની ખડકી આગળ-

અગાઉથી ઉત્તેજન આપનારા ગ્રાહકોનું લીસ્ટ મું સીધ્ધપુર.

- ૨૫ વ્યાસ જટાશંકર હર્ષરામ કનેસરા ઇનામદાર
૧૦ દવે મોહનલાલ ગુલાબદામ પાલીતાણા દફતરદાર સાહેબ
૧૦ પંડ્યા હરગોવિંદ પ્રભાશંકર
૫ ત્રવાડી નાનાલાલ (દલપતરામ) માધવરામ ખળી
ઇનામદાર.
૫ ઠાકર અમથારામ લજ્જનરામ
૫ પંડ્યા જગન્નાથ હરીકૃષ્ણ
૫ અચારજી પ્રભાશંકર (સુકુમાર) લલુભાઈ
૫ મુજમનદાર કૃષ્ણરાય જસવંતરાય સીધ્ધપુર ગહાલ
મુજમનદાર
૫ ઠાકર લલુભાઈ મુગટરામ
૫ ગોરધનદાસ નરસીદાસ લાઇસનદાર
૫ દુલભરામ મયારામ ગહાવા તલાટી
૫ દવે છપ્પારામ રામરામ
૫ ઠાકર કેશવલાલ પીતાંબર દેશી વૈદ
૫ ઠાકર ત્યુનીલાલ કેશવરામ
૫ શુક્લ હીરાલાલ હગનલાલ મોરબી દરખાસ્તના ગોર

મું પાટણ.

- ૫ મહેતા આનંદરાવ માધવરામ
૫ મહેતા મણીલાલ દોલતરામ રણજી રેલવે નાકેદાર

મું વસાઇડાખલા.

- ૫ પંચોળી દેવશંકર રામેશ્વર

મું વાલમ.

- ૫ જોશી જસવંતરાય હીરપારાય.

મું સીધ્ધપુર.

- ૨ ગોવીંદરાવ સખારામ સુલે

- ૨ ત્રવાડી માધવલાલ મૂળેશ્વર
 ૨ મહેતા નારાયણ પરશુરામ
 ૨ અંબારામ સુરજરામ
 ૨ ઠાકર શંકરલાલ જગન્નાથ શાસ્ત્રી
 ૨ નર્મદાશંકર નરભેરામ મુ. મોજે કોડા તાલુકે મળકુર
 ૧ પડ્યા મણીલાલ યુનીલાલ
 ૧ ઠાકર મણીલાલ અમથારામ
 ૧ ભટ રેવાશંકર ચકુભાઈ

માતર.

- ૧ રામચંદ મહીપતરામ વાઘ ચૌદે રે. વડોદરા રાવપુરા
 ૧ વીઠ્ઠલ દામોદર પટેલ
 ૧ સોની નરોત્તમ ઇશ્વરદાસ
 ૧ ઠાકર મૂળેશ્વર કાશ્મીરામ દેશી વૈદ
 ૧ શેઠ. લહેચંદ હતુ મુ. ખટાસણ તાલુકે મળકુર
 ૧ છોટાલાલ હીમતરામ
 ૧ ઠાકર અંબાલાલ મોહનલાલ
 ૧ ઠાકર યુનીલાલ મૂળેશ્વર
 ૧ ઠાકર મણીલાલ યુનીલાલ
 ૧ શેઠ ચીમનલાલ લાલજી મુ. કડી
 ૧ ઠાકર મણીલાલ પ્રહેલાદજી
 ૧ અલીબાઈ મુસાબાઈ ગીલીટવાલા
 ૧ ઠાકર નાથલાલ લક્ષ્મીરામ
 ૧ સેખ નીળમુદીન સીરાજેદીન ઓ. ક. કારકુન
 ૧ નીમરાજ બાપુજી સીદ્ધપુર મુનસાફ કોર્ટ સીરસ્તેદાર
 ૧ ઠાકર દયાશંકર અમીરામ
 ૧ દવે પ્રભાશંકર નાનુબાઈ
 ૧ આચારજી નાનાલાલ મોહનલાલ કડી
 ૧ માધવરાવ નારાયણરાવ
 ૧ સોમનાથ જગન્નાથ મુ. પાટણ

- ૧ ઠાકર બીખાભાઇ પ્રેહલાદજી
- ૧ સેખ અબ્દુલ અજીઝ મોહીયોદીન હકીમ
- ૧ મહેતા નારાયણ દામોદર
- ૧ ધરીખ મણીલાલ ગોવિંદરામ
- ૧ શેઠ ગોવિંદરામ લાલચંદ
- ૧ દવે લાલજી દયાશંકર
- ૧ ધાંચી વલ્લભદાસ જમનાદાસ મોદી
- ૧ શેઠ માણુકલાલ ગોવર્ધનદાસ
- ૧ નાયક હરજીવન મનસુખરામ મુ. ઉનાવા
- ૧ ડાક્ટર સેખ મોહીયોદીન પેન્સનર મેડીકલ ઓફીસર
રાજ વડોદરા હાલ સીદ્ધપુર
- ૧ પંડ્યા જગન્નાથ ગોખાજી દેશી વૈદ
- ૧ ઠાકર મોહનલાલ લગ્નશંકર
- ૧ અચારજી રવીશંકર હરીભાઇ
- ૧ પાધ્યા નથુરામ અંબારામ
- ૧ હીમતલાલ જીવણલાલ સીદ્ધપુર માહાલ કચેરી કારકુન
- ૧ નાનાલાલ ખેચરલાલ રાવળ
- ૧ ગાંધી ખજાદેવ ખેમચંદ
- ૧ ઠાકર (અંબાશંકર) લક્ષ્મીરામ માસ્તર
- ૧ ઠાકર લક્ષ્મીશંકર લીલાધર
- ૧ ઠાકર પ્રેહલાદ કાળુભાઇ
- ૧ શ્રી નર્પદેશ્વર મહાદેવની મંડળી તરફથી ઠાકર વલ્લભ-
રામ લલ્લુભાઇ
- ૧ ઠાકર લલ્લુ ગંગારામ પાંદરા
- ૧ સૈયદ હુસેનમીયાં રસીકમીયાં ઓ. તબીબદાર
- ૧ રાવળ ભાઈલાલ રણુછોડ   "   "
- ૧ ઠાકર મણીલાલ પ્રેહલાદજી
- ૧ પંડ્યા ચુનીલાલ મગનલાલ
- ૧ ડાક્ટર કાલીદાસ નીલકંઠ
- ૧ પાધ્યા સોમનાથ નાનુભાઇ
- ૧ ત્રવાડી શંકર નારાયણ
- ૧ પંડ્યા તુળજશંકર મનસુખરામ

- ૧ બટ શંકરલાલ ધનેશ્વર
- ૧ શુક્લ કેશવરામ દયારામ
- ૧ શેઠ ગોરધનદાસ પીઠલદાસ
- ૧ મણીલાલ કાળીદાસ ડાકટર
- ૧ સ્વામી રામપરી વીરમપરી મુ. ખટાસણ તાલુકે મજકુર
- ૧ કુમાર હિમેશ પીતાંબર મુ. ખટાસણ
- ૧ પરશોતમ નગ્નેરામ મુ કડી
- ૧ માણેકલાલ અચરતલાલ
- ૧ પુજારામ નથુરામ પાધ્યા
- ૧ બટ ગણપતભાઈ નાનુભાઈ
- ૧ શીવશંકર (અમથાલાલ) ગવરીશંકર
- ૧ ગાંધી હરગોવીંદ ગોવીંદરામ
- ૧ પટેલ દામોદર કેશવરામ ઠાકર
- ૧ રાવળ લક્ષ્મીરામ મુગટરાંમ
- ૧ પંચોળી જેઠાલાલ ભાઈશંકર મ. માતપુર
- ૧ પરી. રાયછોડલાલ માણુકલાલ ખાખુ શેઠ
- ૧ મોદી ગોવર્ધન પીતાંબર મુ. પાટણ
- ૧ વ્યાસજી કેશવલાલ કુબેરજી મુ. મેસાંણા
- ૧ માસ્તર અમથાલાલ ગણપતરાંમ મુ. પાટણ
- ૧ દેવે શીવશંકર દેવશંકર મુ. સીધપુર
- ૧ ઠાકર મણીલાલ મોતીરાંમ
- ૧ પાધ્યા કેશવલાલ હીંમતરામ
- ૧ શેઠ મોતીલાલ ચુનીલાલ
- ૧ રાંમી સેવકરાંમ મૂળચંદ
- ૧ રવીશંકર અખારામ મુ. મહેસાણા
- ૧ ખારોટ નાથાલાલ મોહનલાલ સિદ્ધપુર મુનસફ દો. કાર.

સીદ્ધપુર મહાલના સદ્ગૃહસ્થોને સુચના આપવામાં આવે છે કે અત્રે ડાકટર મોહીચોદીનનું ખાનગી દવાખાનું ખોલવામાં આવ્યું છે તેથી તેમના તરફથી લાભ લેવા કોઈએ ચુકવું નહીં.

કે.—સ્ટેશનના રસ્તે ઇસખપરાના સામે દવાખાનામાં

મુ. સીદ્ધપુર.

